

مسکن و محیطیات

شماره ۱۴۴ ♦ زمستان ۹۲ ♦

ارزیابی کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی از دیدگاه ساکنین (مطالعه موردی: روستاهای دهستان اصلاندوز واقع در استان اردبیل)

توحید علی‌زاده* / جابر علی‌زاده**

۱۳۹۱/۰۷/۰۶

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۱/۱۱/۱۱

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی متغیرهای مؤثر بر رضایت مندی ساکنین از کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی از دیدگاه ساکنین آن با نمونه موردی دهستان اصلاندوز، به دنبال تبیین علمی و نگاه کارشناسانه تر بر عوامل کیفیت محیط می‌باشد. براین اساس با توجه به مطالعه ادبیات نظری مربوط به کیفیت محیط، چارچوب مفهومی متشکل از عوامل شانزده گانه، برای بررسی تدوین و مبانی تحقیق و تحلیل قرار گرفته است. نوع پژوهش از نظر هدف، کاربردی و توسعه‌ای و از لحاظ روش انجام تحقیق، «توصیفی - تحلیلی» می‌باشد. ویژگی‌های سن، جنس، سطح تحصیلات، رضایت اقتصادی و وضعیت تأهل به‌عنوان ویژگی‌های فردی و مستقل در این راستا شناسایی شده‌اند تا تأثیرشان بر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی و هریک از عوامل شانزده گانه آن به‌عنوان متغیرهای وابسته مورد تحلیل قرار گیرد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با در نظر گرفتن فرضیه حداکثر ناهمگنی، برای محدوده مورد نظر ۳۸۴ نفر محاسبه شد. به منظور تحلیل داده‌ها و در تکمیل تحلیل‌ها از روش‌های چند معیاره فازی و تحلیل خوشه‌ای بهره گرفته شد.

در مجموع امتیاز نهایی سطح رضایت ساکنین نواحی روستایی از محیط سکونتی خود با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای در سه سطح (رضایت قابل قبول، رضایت متوسط و رضایت پایین) تشخیص داده شد. نواحی روستایی قره قباق، کمپ و تربت کندی، اعضای سطح رضایتی بالا را شکل می‌دهد. سطح دوم رضایت از محیط‌های ایجاد شده روستایی، به‌عنوان رضایت متوسط شناسایی شده است که روستاهای ایدیر، محبوب کندی، نورمحمدکندی و گدایلو در این گروه عضویت دارند. پایین‌ترین سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط ایجاد شده، در روستاهای پلنگلو و آق قباق شناسایی شده است که سطح رضایت پایین‌تر از حد متوسط را نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: کیفیت محیط زندگی، رضایتمندی، نواحی روستایی، روش دلفی فازی، دهستان اصلاندوز، استان اردبیل.

* دانشجوی کارشناسی مهندسی بهداشت محیط دانشگاه شهید بهشتی تهران. Tohid_alizadeh70@yahoo.com

** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان.

مقدمه

هیچ ساختمان یا فضایی نمی‌تواند نیاز همه افراد را به‌طور کامل برآورده سازد. دامنه وسیع تر فرصت‌ها برای تعامل و کنش با یک محیط می‌تواند آن را برای تأمین نیازهای مردمی که از آن استفاده می‌کنند، مناسب‌تر سازد و بنابراین توانایی محیط را برای رویارویی با نیازهای مختلف افزایش دهد (چاپمن، ۱۳۸۳: ۱۳۰-۱۳۱). جهت امکان دستیابی بیشتر به راه‌های تأمین این نیازها، انسان همواره در طول تاریخ دست به ایجاد تغییراتی در محیط خود زده است. اما این تغییرات همواره مطلوب نبوده و در پاره‌ای از مواقع باعث به‌وجود آمدن محیط‌هایی شده که ملاحظه می‌شود شرایط بشر در سکونتگاه‌های زیستی در سرتاسر جهان تنزل یافته است و محیط مجتمع‌های زیستی (از جمله روستاها) برای ساکنان موجود و به علاوه برای ساکنان آینده به‌طور فزاینده‌ای غیرقابل زندگی و غیر جذاب شده است (Fakhruddin, 1991: 95 با دخل و تصرف و حفظ مضمون) که تنزل کیفیت محیط سکونت را به همراه داشته است. از سوی دیگر کیفیت، مفهوم پیچیده‌ای است که معانی متفاوت را با توجه به موقعیت‌ها و شرایط گوناگون یدک می‌کشد. بشر معاصر همیشه به خدمات با کیفیت بالا نیاز داشته است ولی فهم مفهوم کیفیت و فرایند آن، تغییرات زیادی در ذهن ایجاد می‌کند (Zeren Gulersoy et al, 2009: 110). لذا کیفیت محیط سکونتگاه‌های انسانی و بالخصوص نواحی روستایی، بستگی زیادی به کیفیت زیرساخت‌ها و مدیریت مناسب آن دارد.

کیفیت زندگی ساکنین که چند بعدی می‌باشد و عناصر مختلفی را در بر می‌گیرد، در کنش متقابل با محیط زندگی قرار دارد (Ahu, 2005: 32). بنابراین توسعه همزمان ایده‌های کیفیت محیط و شاخص‌های آن، یک فعالیت هدفمند است (Brown, 2003: ۸۶)، زیرا بسیاری

از ناهنجاریهای رفتاری در جوامع شهری و روستایی، ضمن داشتن ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی در کیفیت فضاهای سکونتی و کاری آنان نهفته است (رهنمایی، ۱۳۸۳: ۱۹). لذا نگرانی درباره کیفیت زندگی مدرن از خصوصیات جامعه معاصر است (Pacione, 19: 2003) که می‌تواند تابعی از کیفیت محیط باشد. همچنین تنزل در کیفیت محیط شهری می‌تواند نتیجه بعضی فعالیت‌های اقتصادی باشد. زمانی که جمعیت شهری افزایش می‌یابد افزایش فعالیتها از محدوده‌های قابل تحمل در مناطق شهری تجاوز می‌کند (Majumder et al, 2007: 2) که به ناچار با تخریب محیط شهری همراه است. لذا کنترل تغییرات محیط‌های کوچک شهری و روستایی هماهنگ با رشد روز افزون آنها باعث خواهد شد تا اینکه در طی زمان مشکلاتی را که ممکن است در روند رشد اجتماعی شهر و روستاها قرار گیرد، مرتفع سازد.

از این رو مقاله حاضر در صدد است میزان رضایتی که ساکنین روستاهای بالای ۴۰۰ نفر ساکن دهستان اصلاندوز از محیط زندگی خود دارند را شناسایی نماید، به عبارتی تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤالات اساسی می‌باشد که «عوامل مؤثر بر درک کیفیت محیط روستاها از دیدگاه ساکنین به‌صورت عام و ساکنین نواحی روستایی با ساکنین بالای ۴۰۰ نفر ساکن دهستان اصلاندوز به صورت خاص، کدامند؟» و «میزان رضایت ساکنین این روستاها از کیفیت محیط روستایی ایجاد شده (باساختار خاصی که دارند و حجم جمعیت قابل توجه که در خود جای داده‌اند) در چه سطحی می‌باشد؟».

روش تحقیق

نوع پژوهش، از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای، از لحاظ روش انجام تحقیق، «توصیفی-تحلیلی» بوده و در قسمت‌هایی از کار از روش همبستگی استفاده شده و بر

از ارزش علمی نیز برخوردار می‌باشد (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۵۸).

ارزش‌گذاری داده‌ها با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت صورت پذیرفته است، برای یافتن وزن معیارها نیز از نظرات ده نفر از کارشناسان بهداشت محیط و برنامه ریزان روستایی استفاده شده است. در بررسی روایی پرسشنامه از روایی صوری (ذهنی)، نظرات کارشناسان و مطابقت با مطالعات قبلی استفاده شده است. برای پایایی ابزار سنجش نیز از شیوه پیش‌آزمون و محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است. عدد به‌دست آمده از محاسبه آلفا برای ۴۰ پرسشنامه مقدماتی (۰/۷۶) می‌باشد که بیشتر از حداقل تعریف شده برای آلفا (۰/۷) می‌باشد.

نمونه‌گیری در دو مرحله صورت پذیرفت، ابتدا به‌منظور توزیع متناسب نمونه در سطح جامعه مورد مطالعه، مشخص کردن اختصاصات و ویژگی‌های کلی جامعه و تأثیر دادن ویژگی‌های کلی جامعه، از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی احتمالی (علمی) استفاده شده است (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۵۳)، بدین ترتیب به نسبت سهم جمعیتی هریک از روستاهای نمونه دهستان اصلاندوز، درصدی از پرسشنامه را به روستای مورد نظر اختصاص داده شد. در مرحله بعد با توجه به پیچیدگی جامعه آماری جهت مراجعه به اشخاص هدف در نواحی روستایی از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است (مولر و دیگران، ۱۳۷۸: ۴۰۴) در جدول شماره ۱، نحوه توزیع و فراوانی تعداد پرسشنامه‌ها، نشان داده شده است: پژوهش حاضر به‌منظور تحلیل داده‌ها در ارتباط با مقایسه روستاهای بالای ۴۰۰ نفر ساکن دهستان اصلاندوز به لحاظ تعیین سطح رضایت از محیط زندگی با توجه به دیدگاه ساکنین از روش شباهت به گزینه ایده‌آل فازی بهره برده است و نتایج را با استفاده از

اساس ماهیت، داده‌ها از نوع کیفی می‌باشد. چارچوب نظری با استفاده از روش کتابخانه‌ای انجام شده است.

سنجش کیفیت محیط با استفاده از دیدگاه کیفیت زندگی، همچنین بررسی عوامل دخیل در آن بر اساس دیدگاه جغرافیای رفتاری انجام پذیرفته است. در این راستا روش‌ها و شاخص‌هایی که در رابطه با کیفیت محیط وجود داشت، مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت شاخص‌های اثر محور مبتنی بر رضایت‌مندی شهروندان جهت رسیدن به هدف پژوهش انتخاب شده است. ویژگی‌های سن، جنس، سطح تحصیلات، رضایت اقتصادی و وضعیت تأهل به‌عنوان ویژگی‌های فردی و مستقل در این راستا شناسایی شده‌اند، تا تأثیرشان بر رضایت‌مندی از کیفیت محیط زندگی و هریک از عوامل شانزده گانه آن به‌عنوان متغیرهای وابسته مورد تحلیل قرار گیرد.

براین اساس، مدل ارزیابی کیفیت محیط با ایجاد نمودار درختی با روش تجزیه‌ای (بالا به پایین) و در چهار سطح طراحی شد. سپس با شناخت محدوده مطالعاتی و انتخاب روستاهای بالای ۴۰۰ نفر ساکن دهستان اصلاندوز^۱ که با توجه به عوامل مختلف، برای انجام تحقیق مناسب تشخیص داده شد و شناسایی ویژگی‌های این محدوده، به‌منظور آزمون فرضیه‌های (بررسی رابطه‌ای که بین متغیرهای مستقل ذکر شده با متغیرهای وابسته مذکور دارد) تحقیق در محل و انجام بررسی‌های میدانی اقدام به جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز گردید.

حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۶۷) و همچنین با در نظر گرفتن فرضیه حداکثر ناهمگنی ($p=q=0/5$) برابر ۳۸۴ برآورد گردید. در این راستا نمونه‌گیری از جامعه آماری به روش نمونه‌گیری احتمالی ساده استفاده شد که

تحلیل خوشه‌ای در سه سطح (پایداری محیط قابل قبول، پایداری محیط متوسط و پایداری محیط ضعیف) بررسی می‌کند. لازم به ذکر است که در ارزش گذاری معیارها از روش دلفی فازی که امکان اجماع نظر متخصصین را بدون امکان حذف معیارها فراهم می‌سازد، استفاده شده است. نهایتاً با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با به‌کارگیری روش‌های آماری نظیر توزیع فراوانی، آزمون تک نمونه‌ای T، ضریب همبستگی اسپیرمن، فی و کرامر در پی کشف رابطه بین متغیرها (تحلیل استنباطی) بر آمده است.

ردیف	نام روستا	حجم جمعیت	حجم نمونه	درصد
۱	آق قباق سفلی	۸۷۲	۵۸	۱۵/۱۴
۳	ایدیر علیا	۶۴۹	۴۳	۱۱/۲۷
۹	پلنگلو	۷۸۹	۵۳	۱۳/۷
۸	تربت کندی	۵۰۵	۳۴	۸/۷۷
۵	قره قباق	۸۰۷	۵۴	۱۴/۰۱
۲	کمپ	۴۴۳	۳۰	۷/۶۹
۴	گدابلو	۵۸۷	۳۹	۱۰/۱۹
۷	محبوب کندی	۶۲۰	۴۱	۱۰/۸۷
۶	نورمحمد کندی	۴۸۷	۳۲	۸/۴۶
	جمع	۵۷۵۹	۳۸۴	۱۰۰

ج ۱. فراوانی توزیع پرسشنامه‌ها در روستاهای نمونه. مأخذ: محاسبات نگارندگان.

معرفی متغیرها و شاخص‌ها

با توجه به مفهوم چندگانه و سلسله مراتبی کیفیت محیط، می‌توان مدل نظری کیفیت محیط را در قالب "نمودار شماره ۱" تبیین نمود. در این مدل سعی بر این بوده که موارد حاصل از نتایج بررسی تئوری‌های مختلف کیفیت محیط مجتمع‌های زیستی در نظر گرفته شود و با نواحی روستایی تطابق داده شود. این نمودار بر اساس رویکرد از بالا به پایین و ایجاد درخت ارزش کیفیت محیط در چهار سطح شکل گرفته است. در سطح اول درخت ارزش، کیفیت محیط قرار دارد، این مفهوم در این سطح قابل اندازه‌گیری و ارزش گذاری نمی‌باشد. در

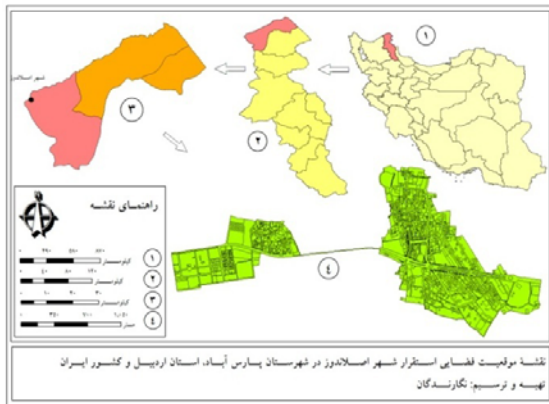
سطح دوم معیارهای اصلی سازنده کیفیت محیط در نواحی سکونت روستایی در چهار بُعد مد نظر گرفته است؛ بُعد اقتصادی- اجتماعی، بُعد زیست محیطی، بُعد کالبدی یا ساخته شده و بالاخره بُعد ادراک شده. اما نکته‌ای که باید به آن ادعان داشت، این است که ابعاد ذکر شده صرفاً به منظور سهولت مطالعه و طبقه بندی داده‌های به دست آمده صورت گرفته است، زیرا ابعاد محیط روستایی حالتی در هم تنیده دارند و نمی‌توان به‌طور کامل آن‌ها را از هم تفکیک کرد.

در سطح سوم هر کدام از معیارها به زیرمعیارهای مربوطه تقسیم شده است، برای بعد اقتصادی- اجتماعی، معیارهای تسهیلات روستایی، روابط اجتماعی، شلوغی، امنیت در نظر گرفته شده است. صدا، بو، آلودگی، زباله و فضای سبز معیارهای تشکیل دهنده بُعد زیست محیطی را تشکیل داده‌اند. بعد کالبدی (ساخته شده) از معیارهای ساختمان‌ها، شبکه دسترسی، دسترسی به خدمات تشکیل شده است. بعد ادراک شده دارای معیارهای نظم، سرزندگی و تعلق مکانی می‌باشد.

در سطح چهارم اجزای معیارهای تعریف شده (به صورت سنجه‌هایی) بر اساس شاخص‌های کیفیت محیط (رضایت مندی- احساس آزرده‌گی) آورده شده است. مجموع سنجه‌های مورد استفاده برای تحلیل این سطح، بالغ بر ۹۵ سنجه می‌باشد که به منظور پرهیز از اطالۀ سخن از ذکر آن‌ها در متن مقاله و همچنین ترسیم مدل مفهومی (که در این حالت بسیار طولانی خواهد بود) پرهیز شده است.

اهداف

هدف این مقاله بررسی متغیرهای مؤثر بر رضایت مندی ساکنان از کیفیت محیط زندگی در محیط‌هایی است که در مراحل اولیه رشد خود واقع شده‌اند که تقریباً محیط‌های توسعه یافته روستایی محسوب می‌شوند این

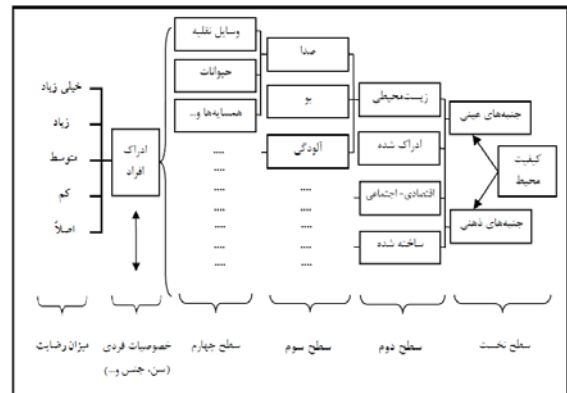
ت ۲. موقعیت فضایی استقرار روستا- شهر اصلاندوز.

معرفی دهستان اصلاندوز و روستاهای مورد

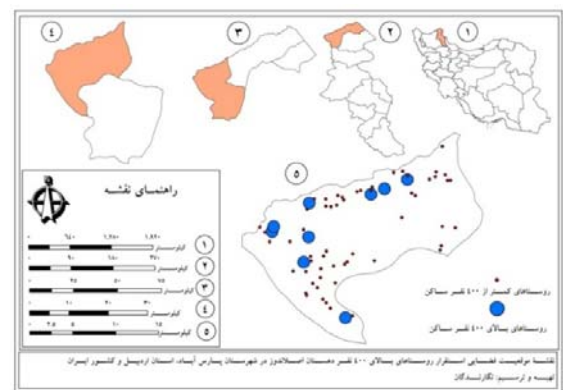
مطالعه

دهستان اصلاندوز بین مدارهای ۳۹ درجه، ۳۲ دقیقه و ۱۰ ثانیه تا ۳۹ درجه، ۱۹ دقیقه و ۱۲ ثانیه عرض شمالی و ۴۷ درجه، ۲۲ دقیقه و ۴۷ درجه، ۳۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است (مهندسین مشاور طرح و منظر، ۱۳۸۸: ۴) که یکی از دهستان های شهرستان پارس آباد می باشد که در استان اردبیل واقع شده است (در این باره توجه کنید به تصویر شماره ۲). مجموع روستاهای حوزه نفوذ شهر مرکزی دهستان (روستا- شهر اصلاندوز)، ۵۷ روستا می باشد که همگی در داخل بخش اصلاندوز واقع شده است (همان منبع: ۶). فاصله اکثر روستاها با روستا- شهر اصلاندوز بسیار کم می باشد. این آبادی ها به طور متوسط کمتر از ۹ کیلومتر با شهر فاصله داشته که دورترین فاصله ۲۰ کیلومتر می باشد (همان منبع: ۹). در این باره نُه روستا دارای جمعیتی بالای ۴۰۰ نفر ساکن می باشد که در این پژوهش هدف مطالعه می باشند. که متوسط فاصله ۹ روستای منتخب ۷/۱ کیلومتر از مرکز دهستان می باشد. مجموع جمعیت دهستان اصلاندوز بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، ۱۶۱۱۷ نفر می باشد که

بررسی با در نظر گرفتن دیدگاه ساکنین روستاهای مورد نظر صورت خواهد گرفت تا با تبیین علمی تر و نگاه کارشناسانه تر بر عوامل کیفیت محیط از دیدگاه کارشناسان دو رشته مرتبط در این زمینه (مهندسی بهداشت محیط و جغرافیا که به مکان و محیط - در اینجا محیط های روستایی- به عنوان بخشی از آزمایشگاه آن به کار می رود)، الگوهای مناسب تری جهت برنامه ریزی های آتی این نوع از سکونتگاه ها ارایه دهد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

ت ۱. موقعیت فضایی روستاهای نمونه در سطح دهستان.

دارای ۲۸۱۲ خانوار بوده است (معاونت برنامه ریزی- دفتر آمار و اطلاعات استان اردبیل، ۱۳۸۸: ۵۲). در جدول شماره ۲، می‌توان حجم جمعیتی هر یک از روستاهای مورد مطالعه را مشاهده کرد.

نام روستاها	جمعیت	جمعیت	خانوار	رشد	فاصله از
	۱۳۸۲	۱۳۸۵	۱۳۸۵	جمعیت	شهر
					مرکزی
					به کیلومتر
آق قباق سفلی	۵۵۴	۸۷۲	۱۵۹	۱۶.۳۲	۱۳/۶۰۰
ابدیر علیا	۷۰۴	۶۴۹	۱۲۱	-۲.۶۷	۱۴/۴۳۸
پلنگلو	۶۸۲	۷۸۹	۱۳۱	۴.۹۸	۴/۳۲۱
تربت کندی	۴۷۵	۵۰۵	۱۰۱	۲.۰۶	۳/۴۰۹
قره قباق	۶۹۵	۸۰۷	۱۷۵	۵.۱۱	۰/۹۴۵
کمپ	۴۷۳	۴۴۳	۱۱۰	-۲.۷۳	۱/۲۱۵
گدایلو	۴۹۷	۵۸۷	۹۵	۵.۷	۶/۱۰۸
محبوب کندی	۵۸۷	۶۲۰	۱۱۰	۱.۸۴	۱۰/۳۷۸
نورمحمدکندی	۴۸۱	۴۸۷	۷۴	۰.۴۱	۹/۰۷۱

ج ۲. روستاهای بالای ۴۰۰ نفر دهستان اصلاندوز و فاصله از شهر مرکزی.

منبع: مهندسین مشاور طرح و منظر، ۱۳۸۸: ۱۰-۱۲

معرفی شهر مرکزی دهستان اصلاندوز (روستا-

شهر اصلاندوز)

روستا- شهر اصلاندوز بین مدارهای ۳۹ درجه، ۲۵ دقیقه و ۳۳ ثانیه تا ۳۹ درجه، ۲۶ دقیقه و ۴۹ ثانیه عرض شمالی و ۴۷ درجه، ۲۲ دقیقه و ۴۷ درجه، ۲۵ دقیقه طول شرقی واقع شده است (مهندسین مشاور طرح و منظر، ۱۳۸۸: ۶). در این باره نگاه کنید به تصویر شماره-۳. مکان گزینی روستاهای دهستان اصلاندوز و موقعیت روستا- شهر اصلاندوز به لحاظ فاصله ای که با نزدیکترین شهر خود دارد (شعاع ۴۳ کیلومتری)، نشان از اهمیت اساسی روستا- شهر اصلاندوز در منطقه می‌باشد (همان منبع: ۸) که برای جمعیتی بالغ بر ۲۲۰۰۰ نفر در دهستان

اصلاندوز (بخشداری اصلاندوز، ۱۳۹۰) در بسیاری از زمینه‌ها ارائه خدمات می‌کند.

مبانی نظری مرتبط با کیفیت محیط

سنجش کیفیت محیط اولین مرحله در اداره کردن و مدیریت کیفیت محیط نواحی سکونت و روستایی و شهری می‌باشد (Van poll, 1997: 5). با توجه به اینکه کیفیت محیط یک مفهوم تک بعدی نیست، بلکه مجموعه‌ای از متغیرها می‌باشد (Crap and zawadski, 1976: 242)، منابع و روش‌های مختلفی برای شناسایی و ساختار بندی ویژگی‌های مرتبط با محیط‌های زندگی وجود دارد. ویژگی‌ها را می‌توان با استفاده از مصداق‌های مشابه، مرور ادبیات مربوطه و یا توسط مصاحبه (مستقیم یا غیر مستقیم) با اشخاص مرتبط با موضوع استخراج کرد (Van poll, 1997: 30). برای ساختار بندی ویژگی‌ها دو روش وجود دارد: روش تجزیه‌ای^۳ کل به جزء (از بالا به پایین) و ترکیبی^۴ جزء به کل (از پایین به بالا). حاصل کار هر دو روش ایجاد درخت ارزش^۵ به صورت سلسله مراتبی می‌باشد (حاجی نژاد و دیگران، ۱۳۸۹: ۶۹).

تمرکز روی کیفیت محیطی به عنوان کلیدی برای پژوهش در جغرافیای اجتماعی شهری و روستایی می‌باشد. بر این اساس جغرافیای اجتماعی تلاش قابل ملاحظه‌ای برای ارزیابی محیط‌های مختلف سکونت معطوف داشته است (Pacione, 1984). جغرافیدانان همواره هدف غایی از مطالعات جغرافیایی را ارتقاء کیفیت زندگی انسان عنوان کرده‌اند. در تعاریف متعدد که از علم جغرافیا از زمان‌های بسیار دور (از زمان ارتوستن) تاکنون ارائه شده است برای رابطه متقابل انسان و محیط تأکید داشته است. جغرافیدانان همواره در پی بهینه کردن این رابطه در جهت مطلوبیت بخشی به زندگی انسان بوده‌اند. این پژوهش در قالب دیدگاه مکتب جغرافیای

رفاه شخصی بر فرد مرتبط است؛ کیفیت زندگی در در نواحی روستایی به محیط ساخته شده مرتبط می‌باشد.

تمامی مطالعات کیفیت زندگی تحت دو سرفصل شاخص‌های عینی و ذهنی صورت می‌گیرند، بنابراین یکی از مشخصات اصلی و بنیادی کیفیت زندگی، چند بعدی بودن آن است (Allen, Vogt and Cordes, 2002: 14). شاخص‌های عینی، محیط زندگی و کار را تشریح می‌کنند، شاخص‌های ذهنی راه‌هایی که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند، تشریح می‌نمایند. به‌طور کل شاخص‌ها ذهنی برای اندازه‌گیری رفاه شخصی مورد استفاده قرار می‌گیرد و شاخص‌های عینی برای مقایسه روستاها و مکان‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. با توجه به شاخص‌های ذهنی، رفاه شخصی بر اساس رضایتمندی هدف می‌باشد، در حالی که شاخص‌های عینی، کیفیت زندگی روستایی را با توجه به قابلیت زندگی بودن آن نشان می‌دهد (Levent, 2006: 4). شاخص‌های ذهنی برای اهداف برنامه‌ریزی و سیاستگذاری نسبت به شاخص‌های عینی ارجح تر است، زیرا این شاخص‌ها بازخوردهای ارزشمندی را برای برنامه‌ریزان و سیاستگذاران فراهم می‌کنند (Das, 2008: 298).

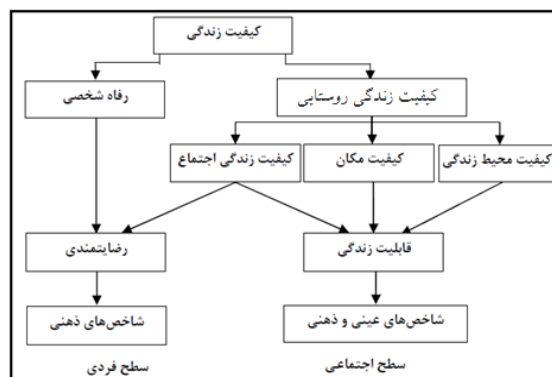
در این راستا کیفیت محیط که بخشی از قابلیت‌های محیط می‌باشد (لنگ، ۱۳۸۳: ۹۱) بر اساس ادراک محیطی افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد. ادراک محیط فرایندی است که از طریق آن انسان داده‌های لازم را بر اساس نیازش از محیط پیرامون خود بر می‌گزیند. لذا می‌توان آن را هدفمند دانست که به فرهنگ، نگرش و ارزش حاکم بر تفکر ادراک کننده بستگی دارد. در حقیقت ادراک محیطی، از تعامل ادراک حسی و شناخت که در ذهن انسان تجربه شده‌اند حادث می‌شوند. در این فرایند نقش محیط به‌عنوان عامل اساسی در رشد، توسعه و در نهایت

رفتار فضایی سعی در تبیین ویژگی‌های فردی تأثیرگذار بر ادراک شهروندان از کیفیت محیط زندگی را دارد (شکویی، ۱۳۸۴: ۱۱۱). اما در این دیدگاه ویژگی‌های فردی نیز در این ارتباط تأثیرگذار می‌باشند، به بیانی دیگر در فرایند ادراک افراد از کیفیت محیط صافی‌هایی وجود دارد که آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در تبیین رابطه رفتار انسان و محیط الگوهای مختلفی ارائه شده است. از جمله آن؛ الگوی ماشین انگار، الگوی ادراکی - شناختی - انگیزی، الگوی رفتاری، الگوی بوم شناختی یا الگوی نظام‌های اجتماعی انسان می‌باشد. بررسی این الگوها نشان می‌دهد، در ابتدا نوع نگاه به رفتار انسان و محیط رابطه استاتیک و حاکی از تأثیر پذیری شدید انسان از محیط بوده است (الگوی ماشین انگار انسان) اما به مرور زمان دیدگاه‌ها به سمتی سوق پیدا کرده که رفتار انسان و محیط به‌صورت در هم تنیده، با هم و به‌صورت پویا و در حال تغییر مورد بررسی قرار می‌گیرند که این همان الگوی بوم شناختی را تداعی می‌نماید (آلتمن، ۱۳۸۲: ۲۴۸-۲۴۹).

در این مطالعه از اصول مطرح در الگوی بوم شناختی جهت تحلیل رابطه ادراک ساکنان نواحی روستایی دهستان اصلاندوز از کیفیت محیط زندگی ساخته شده خود بهره گرفته شده است. رونالد جانسون در این باره بر این اعتقاد است که در زمان ما هدف بسیاری از جغرافیدانان این است که در سراسر جهان با حذف نابرابری‌های شدید اجتماعی و اقتصادی، همه خانواده‌ها بتوانند به شغل دائمی، مسکن سالم، بهداشت و درمان، آموزش و امنیت (شکویی، ۱۳۸۳: ۱۵۶) و به‌طور کل به یک حد رضایت بخش از زندگی دست یابند. مطالعه ادبیات کیفیت زندگی نشان می‌دهد که این مفهوم بر دو موضوع تمرکز دارد: رفاه شخصی و کیفیت زندگی در نواحی سکونت و مجتمع‌های زیستی. در حالی که

در یادگیری مورد توجه قرار می‌گیرد (مطلبی، ۱۳۸۰: ۵۶).

ن ۲. اجزای تشکیل دهنده کیفیت زندگی (نگارندگان).

به نظر برخی از صاحب نظران رضایت مندی از کیفیت محیط سکونتی، مفهومی کیفی است که عوامل متعددی مانند، قابلیت سکونت بودن (قابلیت زندگی بودن محیط)، میزان نیازهایی که محیط می‌تواند در تأمین آنها به ساکنین کمک کند (Veenhoven, 1996)، ادراک فردی ساکنین (Marsman and Leidelmeijer, 2001)، بر رضایت ساکنین تأثیرگذار می‌باشند.

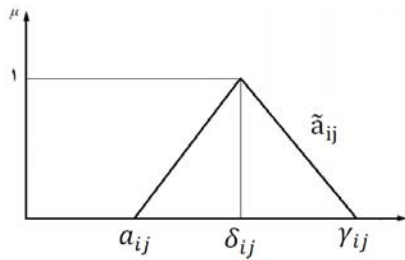
برخی از صاحب نظران اجتماعی بر این باورند که کیفیت محیط می‌تواند به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار بر روی کیفیت زندگی باشد، زیرا لانسینگ و مارانز^۱ (۱۹۶۹) بر این باورند که محیطی با کیفیت بالا، حس آسایش و رضایتمندی را از طریق ویژگی‌های که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشد به جمعیت خود القا می‌کند و در نتیجه کیفیت زندگی را ارتقاء می‌دهد. در مقابل این نظر برخی دیگر کیفیت زندگی را مفهومی کیفی می‌دانند که تنها از محیط منشعب نمی‌شود بلکه یک عمل رفتار محور بین خصوصیات محیطی و خصوصیات فردی است (Pacione, 1990)، زیرا ادراک فردی در مورد موقعیت شخصی در مباحث فرهنگی و

سیستم‌های ارزشی زندگی که شخص در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و نگرانی هایش در زندگی پیش رو دارد، می‌تواند بر روی کیفیت زندگی افراد مؤثر باشد (WHO-QOL Group, 1993).

زالای (۱۹۸۰) بر این باور است که کیفیت محیط سکونتی مفهومی ثابت نبوده و به‌صورت مداوم در حال تغییر و تحول می‌باشد. هنگامی که ما با یک مفهوم در حال تغییر مواجه هستیم، تفرق آرا و عدم وجود یکسانی، موضوعی طبیعی است. برخی مفاهیم که در ابتدای پیدایش به صورت مبهم ایراد می‌شوند در پی تحقیقات بیشتر و تخصصی‌تر می‌توانند روشن‌تر شوند. عده‌ای نیز بر این باورند که یکسانی در مفاهیم ضرورتاً واجب نیست: کیفیت محیط به مثابه یک مفهوم در برگیرنده نظریات مختلف مربوط به جنبه‌های گوناگون کیفیت محیطی است که به عبارت دیگر چند بُعدی است. اما بعضی از محققان ادعا می‌کنند که تعریف این مفاهیم چند بُعدی ممکن نیست (Rybczynski, 1986; Cited by Moore, 2000). تعاریف متفاوتی از کیفیت محیط وجود دارد که بهترین تعریف در این باره مربوط به لانسینگ و مارانز (۱۹۶۹) می‌باشد که با اهداف تعریف شده برای پژوهش حاضر مطابقت دارد: محیط با کیفیت بالا احساسی از رفاه و رضایتمندی را از طریق ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا سمبلیک باشد، به ساکنانش انتقال می‌دهد. وجوه خاصی از شاخص‌های کیفی نظیر سلامت و امنیت در ترکیب با جنبه‌های راحتی و جذابیت محیط می‌تواند مفهومی عمیق‌تر از واژه کیفیت محیطی را تداعی کند (Van et al, 2003: 7).

یافته‌های پژوهش

ارزش‌گذاری معیارهای کیفیت محیط روستایی

ن ۳. تابع عضویت مثلثی در روش دلفی فازی.

در روابط فوق β_{ijk} نشان دهنده اهمیت نسبی پارمتر i بر پارمتر j از دیدگاه متخصص k ، α_{ij} و γ_{ij} به ترتیب حد بالا و پایین نظرهای پرسش شوندگان و δ_{ij} میانگین نظرهای پرسش شوندگان می باشد. بدیهی است که مؤلفه های عدد فازی به گونه ای تعریف شده اند که: $\alpha_{ij} \leq \delta_{ij} \leq \gamma_{ij}$ باشد. در ضمن مقادیر این مؤلفه ها در بازه $[0.9, 1]$ تغییر می کنند.

تشکیل ماتریس معکوس فازی

در این مرحله با توجه به اعداد فازی به دست آمده در مرحله قبل، ماتریس مقایسه زوجی فازی بین پارامترهای مختلف به شرح رابطه زیر تشکیل می شود (Lin and Cheng, 2007):

$$\tilde{A} = [\tilde{a}_{ij}] \quad \tilde{a}_{ij} \times \tilde{a}_{ji} \cong 1$$

$$\forall i, j = 1, 2, 3, \dots, n$$

محاسبه وزن فازی نسبی پارامترها

وزن نسبی پارامترها از روابط زیر محاسبه می شوند:

$$\tilde{z}_i = [\tilde{a}_{i1} \otimes \dots \otimes \tilde{a}_{in}]^{\frac{1}{n}}$$

$$\tilde{w}_i = \frac{\tilde{z}_i}{(\tilde{z}_1 \oplus \dots \oplus \tilde{z}_n)}$$

در جدول شماره ۳، می توان وزن نسبی فازی محاسبه شده برای هر یک از معیارهای رضایت از کیفیت محیط زندگی را مشاهده کرد:

روش دلفی فازی در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط گافمن^۷ و گوپتا^۸ ابداع شد (Cheng and Lin, 2002). از آنجا که تصمیم های اتخاذ شده خبرگان بر اساس صلاحیت فردی آنان و به شدت ذهنی است لذا بهتر است داده ها به جای اعداد قطعی با اعداد فازی نمایش داده شوند. مراحل اجرای روش دلفی فازی به شرح زیر می باشد:

انتخاب خبرگان و تشریح مسئله برای آن ها: تعداد شرکت کنندگان معمولاً کمتر از ۵۰ نفر و اکثراً ۱۰ تا ۲۰ نفر بوده است (Crisp et al, 1997). در پژوهش حاضر تعداد ده نفر از کارشناسان بهداشت محیط و برنامه ریزان روستایی به عنوان افراد خبره در ارتباط با موضوع کیفیت محیط روستایی انتخاب شده اند.

تهیه پرسشنامه و ارسال آن برای متخصصان به منظور نظرسنجی از خبرگان: این مرحله نیز با مراجعه حضوری به محل کار متخصصان صورت گرفت.

محاسبه اعداد فازی: برای محاسبه اعداد فازی ($\tilde{a}_{ij}$) نظرهای حاصل از نظر سنجی از خبرگان به طور مستقیم مد نظر قرار می گیرند. اعداد فازی در این مرحله را می توان بر اساس توابع عضویت مختلف همچون روش مثلثی محاسبه کرد. با توجه به مجموعه هدف در پژوهش حاضر (محاسبات مربوط به روش مثلثی) محاسبه اعداد فازی مثلثی در شکل زیر نشان داده شده است. در این حالت یک عدد فازی به صورت روابط زیر تعریف می شود (Lin and Cheng, 2007) که در نمودار شماره ۱، جایگاه هر کدام نشان داده شده است:

$$\tilde{a}_{ij} = (\alpha_{ij}, \delta_{ij}, \gamma_{ij})$$

$$\alpha_{ij} = \text{Min}(\beta_{ijk}) \rightarrow k = 1, 2, 3, \dots, n$$

$$\delta_{ij} = \frac{\sum_{k=1}^n \beta_{ijk}}{n} \rightarrow k = 1, 2, 3, \dots, n$$

$$\gamma_{ij} = \text{Max}(\beta_{ijk}) \rightarrow k = 1, 2, 3, \dots, n$$

معیارها	Z_i	W_i
صدا	(0.807,1.233,1.762)	(0.03,0.07,0.16)
بو	(0.847,1.311,1.859)	(0.03,0.08,0.17)
آلودگی هوا	(0.974,1.446,2.093)	(0.04,0.08,0.19)
زیباله	(0.772,1.300,1.903)	(0.03,0.08,0.17)
امنیت	(0.725,1.146,1.561)	(0.03,0.07,0.14)
شلوغی	(0.629,0.972,1.467)	(0.02,0.06,0.13)
تسهیلات روستایی	(0.719,1.198,1.681)	(0.03,0.07,0.15)
تعلق مکانی	(0.388,0.675,1.053)	(0.02,0.04,0.10)
ساختمان ها	(0.361,0.639,1.068)	(0.01,0.04,0.10)
شبکه دسترسی	(0.597,1.018,1.581)	(0.02,0.06,0.14)
فضای سبز	(1.082,1.530,2.134)	(0.04,0.09,0.19)
روابط اجتماعی	(0.483,0.723,1.071)	(0.02,0.04,0.10)
دسترسی به خدمات	(0.868,1.401,2.073)	(0.03,0.08,0.19)
سرزندگی	(0.672,0.997,1.470)	(0.03,0.06,0.13)
خوانایی	(0.382,0.696,1.084)	(0.02,0.04,0.10)
نظم	(0.662,0.953,1.329)	(0.03,0.06,0.12)

ج ۳. وزن نسبی فازی هر یک از معیارها.

مأخذ: محاسبات نگارندگان

با استفاده از روش دلفی فازی می‌توان حتی مقادیر قطعی وزن‌های فازی به‌دست آمده را نیز برای معیارها محاسبه کرد، از آنجا که در پژوهش حاضر تحلیل‌های تکمیلی براساس تکنیک شباهت به گزینه ایده آل فازی صورت خواهد گرفت و نیازمند ارزش‌های فازی معیارها می‌باشیم، از تعیین وزن‌های قطعی معیارها خودداری کرده و وزن‌های فازی محاسبه شده را هدف قرار داده ایم.

رضایت‌مندی ساکنین نواحی روستایی دهستان

اصلاندوز

به‌منظور به‌دست آوردن میزان رضایت‌مندی ساکنان از کیفیت محیط و معیارهای منتخب، از آزمون T تک نمونه‌ای^۹ استفاده شده است. با توجه به اینکه در جریان ابزار گردآوری داده‌ها از طیف گزینه‌ای ۵ لیکرت استفاده

و رتبه‌های ۱ تا ۵ به پاسخ‌ها اختصاص داده شده و امتیاز ۱ نشان دهنده میزان بسیار کم رضایت‌مندی و امتیاز ۵ نشان دهنده بیشترین حد رضایت‌مندی است. لذا عدد ۳ را می‌توان به‌عنوان میانه نظری پاسخ‌ها انتخاب کرد. از این رو می‌توان میانگین امتیاز میزان رضایت‌مندی را با عدد ۳ مقایسه کرد. میانگین امتیاز شانزده معیار مورد بحث برای ساکنین نواحی روستایی، بدون در نظر گرفتن وزن معیارها، نشان می‌دهد که در بین نه روستا با تعداد ساکن بیشتر مورد بررسی، روستای قره قباق دارای میانگین بالاتر از حد میانه ۳.۲۴ می‌باشد. پایین‌ترین حد رضایت‌مندی از محیط نیز مربوط به نواحی روستایی پلنگلو، آق قباق سفلا و محبوب کندی به ترتیب با ۲.۵۱، ۲.۴۹ و ۲.۴۷ امتیاز می‌باشند.

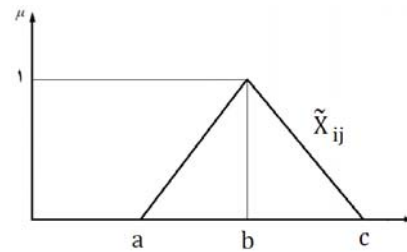
تعیین میزان رضایت ساکنین نواحی روستایی دهستان اصلاندوز بر اساس آنچه نظرات کارشناسان امر برنامه‌ریزی مجتمع‌های زیستی و کارشناسان بهداشت محیط در ارتباط با شاخص‌های مورد بحث و داده‌های گرد آمده از ساکنین هر روستا بوده، با به کارگیری روش شباهت به گزینه ایده آل فازی صورت گرفت. از آنجا که در انجام تحلیل بر اساس روش‌های فازی، نیاز به داده‌های فازی می‌باشد، لذا در این باره عدد فازی مثالی برای تحلیل به‌صورتی که در بردار زیر نشان داده می‌شود، بیان شده‌اند:

همانگونه که بیان آن نیز گذشت، به‌منظور مقایسه گزینه‌ها (روستاها)، در ارتباط با معیارها (عوامل شانزده گانه) از داده‌های گردآمده استفاده شده است که درجه عضویت هر کدام در نمودار فوق نشان داده شده است. به عبارت ساده‌تر پژوهش حاضر در ارتباط با معیارهای مختلف در مناطق شهری به صورت منفک کمترین میزان رضایت را A_1 ، بیشترین میزان رضایت را A_5 و میانگین نظرات را A_3 در نظر گرفته است.

در مجموع امتیاز نهایی سطح رضایت ساکنان نواحی روستایی منتخب از محیط سکونتی خود با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای در سه سطح (رضایت قابل قبول، رضایت متوسط و رضایت پایین) تشخیص داده شد. در ارتباط با سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط زندگی خود در محدوده مورد مطالعه به ترتیب نواحی روستایی قره قباق، کمپ مسکونی و تربت کندی، سه عضو سطح رضایتی بالا را شکل می‌دهد.

در این مطالعه سطح دوم رضایت از محیط سکونتی، به‌عنوان رضایت متوسط شناسایی شده است که به ترتیب نواحی روستایی ایدیر، نورمحمدکندی، محبوب کندی و گدایلو در این گروه عضویت دارند که از میزان رضایت آن‌ها کاسته می‌شود.

پایین‌ترین سطح رضایت ساکنان از کیفیت محیط روستایی ایجاد شده، در روستاهای پلنگلو و آق قباق سفلی شناسایی شده است که سطح رضایت پایین‌تر از حد متوسط را نشان می‌دهد. به‌منظور کسب اطلاعات بیشتر می‌توان به تصویر شماره ۳ در این باره توجه کرد.

ن ۲. نمایش گرافیکی میزان رضایت پرسش‌شوندگان از محیط ساخته شده در حالت فازی.

$$\tilde{X}_{ij} = (a, b, c)$$

$$a = \text{Min}(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

$$b = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{N}$$

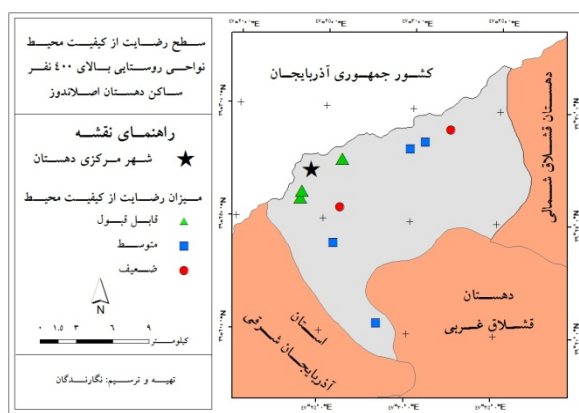
$$c = \text{Max}(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

اینک به‌منظور پرهیز از اطاله سخن، از آوردن محاسبات و جداول مربوط به هر ماتریس خودداری و سعی می‌شود خروجی نتایج حاصل از تحلیل داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش شباهت به گزینه ایده آل فازی در جدول شماره ۴، آورده شود:

سطح رضایت نسبی	شاخص شباهت به ایده آل	حل ضد ایده آل	حل ایده آل	نواحی روستایی
رضایت قابل قبول	0.4539	1.3076	1.573	قره قباق
	0.4428	1.2822	1.6136	کمپ مسکونی
	0.4382	1.2698	1.6283	تربت کندی
رضایت متوسط	0.4335	1.2564	1.6418	ایدیر
	0.427	1.2253	1.6441	نورمحمد کندی
	0.4212	1.2054	1.6562	محبوب کندی
	0.4187	1.1869	1.6475	گدایلو
رضایت پایین	0.4089	1.1461	1.6566	پلنگلو
	0.4008	1.113	1.6638	آق قباق سفلی

ج ۴. نتایج نهایی امتیاز F.TOPSIS از رضایت ساکنان نواحی روستایی دهستان اصلاندوز.

مأخذ: آنالیزهای صورت گرفته توسط نگارندگان

ت ۳. سطح رضایت از کیفیت محیط نواحی روستایی بالای ۴۰۰ نفر ساکن دهستان اصلاندوز.

روابط بین متغیرها بر اساس مجموع محیط‌های روستایی دهستان اصلاندوز (کل پاسخگویان به صورت یکپارچه) بررسی شده است؛ در کل نظرات پاسخگویان، متغیر جنس با میزان رضایت از وضعیت آلودگی، امنیت اجتماعی موجود در محله، سرزندگی ساخت محیط، خوانایی بافت و نظم حاکم بر کالبد رابطه معناداری دارد. متغیر سن با میزان رضایت از وضعیت آلودگی، میزان رضایت از وضعیت موجود در ارتباط با نحوه جمع آوری زباله از محیط، میزان شلوغی، وضعیت شبکه دسترسی و روابط اجتماعی حاکم بر محیط که به نوعی بر ساکنان تأثیر مثبت می‌گذارد، دارای رابطه معناداری می‌باشد. متغیر وضعیت تأهل تنها با دو عامل میزان رضایت از تسهیلات روستایی و وضعیت شبکه دسترسی؛ متغیر میزان تحصیلات با عوامل صدا، آلودگی، وضعیت زباله، شلوغی، تسهیلات روستایی، حس تعلق مکانی، دسترسی به خدمات و سرزندگی دارای رابطه معناداری است. همچنین رضایت مالی با عوامل، آلودگی، کیفیت جمع آوری زباله، شلوغی محدوده، تسهیلات روستایی، تعلق مکانی، دسترسی به خدمات و سرزندگی بافت در چنین

از دلایل عینی سطح رضایت بالا در سه روستای قره قباق، کمپ مسکونی و تربیت کندی می‌توان به سرانه بالای فضای سبز، نزدیکی به شهر مرکزی دهستان و دسترسی آسان به مراکز خدماتی شهری و آسفالت کشتی معابر عبوری اصلی و ساخت و سازهای جدید، جدول کشتی برخی از معابر بر اثر اجرای طرح هادی روستایی اشاره کرد. همانگونه که گفته شد سطح دوم شامل روستاهای ایدیر، نورمحمد، محبوب کندی و گدایلو می‌باشد. از جمله دلایل این امر می‌توان به بزرگی روستاهای مورد نظر به لحاظ حجم جمعیتی، مرکز سطح دوم بودن برای روستاهای اطراف و اجرای بخشی از طرح هادی روستایی اشاره کرد. روستاهای پلنگلو و آق قباق که سطح سوم تقسیم بندی (پایین ترین سطح رضایت) را تشکیل می‌دهند. از جمله دلایل اصلی آن می‌توان به عدم برنامه‌ریزی، عدم وجود نظم بصری محیط، کمبود فضای سبز و مسائلی مانند آن اشاره کرد.

بررسی متغیرهای اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر رضایتمندی ساکنین از کیفیت محیط زندگی

رابطه بین متغیرها با عوامل شانزده گانه کیفیت محیط

در این باره برای متغیرهای سن (که به حالت سؤال بسته مطرح شده بود)، جنس و وضعیت تأهل به عنوان متغیرهای اقتصادی- اجتماعی که دارای مقیاس اسمی هستند، از آزمون ضریب همبستگی فی و کرامر و برای میزان تحصیلات و میزان رضایت مالی شخص که در ادامه متغیرهای اجتماعی- اقتصادی هستند و مقیاس رتبه‌ای را دارا می‌باشند از روش همبستگی رتبه‌ای استفاده شده است. سطح معنا داری روابط بین متغیرها در سطح ۰/۰۵ (۹۵ درصد معنا داری) و ۰/۰۱ (۹۹ درصد معنا داری) بررسی شده است که میزان آن برای هر یک از عوامل در جدول شماره ۶، آورده شده است.

شانزده گانه می باشد، در نظر گرفته شد. بدین منظور برای بیان رابطه بین متغیرهای اقتصادی- اجتماعی با رضایت مندی از کیفیت محیط زندگی به مانند قسمت نخست عمل شده است.

در جدول شماره ۶، رابطه بین ویژگی های فردی با متغیر وابسته اصلی (میزان رضایت مندی از کیفیت محیط زندگی) بیان شده است.

وضعیتی قرار دارد. ضمن آنکه مقدار Sig هر کدام را نیز می توان در جدول شماره ۵، مشاهده کرد.

رابطه بین متغیرها با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی

از آنجا که در ضمن مقاله نیز بیان شد، کیفیت محیط زندگی در روستاها بر اساس نظر ساکنین آن به عنوان متغیر وابسته اصلی که حاصل برآیند عوامل

عوامل	جنس		سن		وضعیت تاهل		میزان تحصیلات		رضایت اقتصادی	
	رابطه	Sig	رابطه	Sig	رابطه	Sig	رابطه	Sig	رابطه	Sig
امنیت	دارد	۰/۰۰۸	ندارد	۰/۰۵۵	ندارد	۰/۹۶۷	ندارد	۰/۷۸۷	ندارد	۰/۷۸۶
آلودگی	دارد	۰/۰۰۲	دارد	۰/۰۲۵	ندارد	۰/۴۰۳	دارد	۰/۰۱۳	دارد	۰/۰۴۲
بو	ندارد	۰/۰۶۷	ندارد	۰/۶۷۳	ندارد	۰/۸۹۲	ندارد	۰/۲۱۲	ندارد	۰/۸۲۸
تسهیلات روستایی	ندارد	۰/۹۹۲	ندارد	۰/۲۲۲	دارد	۰/۰۱۸	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰
تعلق مکانی	ندارد	۰/۶۴۶	ندارد	۰/۴۲۵	ندارد	۰/۷۹۰	دارد	۰/۰۰۱	دارد	۰/۰۰۰
خوانایی	دارد	۰/۱۴۳	ندارد	۰/۱۳۳	ندارد	۰/۶۷۶	ندارد	۰/۶۱۴	ندارد	۰/۱۴۲
دسترسی به خدمات	ندارد	۰/۵۳۸	ندارد	۰/۱۵۷	ندارد	۰/۰۶۳	دارد	۰/۰۳۲	دارد	۰/۰۰۰
روابط اجتماعی	ندارد	۰/۸۱۴	دارد	۰/۰۲۷	ندارد	۰/۳۹۱	ندارد	۰/۰۸۴	دارد	۰/۰۰۴
زباله	ندارد	۰/۹۹۸	دارد	۰/۰۳۸	ندارد	۰/۴۰۳	دارد	۰/۰۰۹	دارد	۰/۰۰۰
ساختمان ها	ندارد	۰/۴۴۹	ندارد	۰/۱۹۰	ندارد	۰/۶۴۹	ندارد	۰/۰۹۳	دارد	۰/۰۰۴
سرزندگی	دارد	۰/۰۱۲۶	دارد	۰/۰۰۱	ندارد	۰/۳۶۶	دارد	۰/۰۲۲	دارد	۰/۰۴۹
شبكة دسترسی	ندارد	۰/۷۵۶	دارد	۰/۰۱۰	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۱۲۲	ندارد	۰/۱۴۸
شلوغی	ندارد	۰/۰۹۱	دارد	۰/۰۱۲	ندارد	۰/۹۳۷	دارد	۰/۰۲۹	دارد	۰/۰۰۰
صدا	ندارد	۰/۶۵۹	ندارد	۰/۱۴۳	ندارد	۰/۸۸۵	دارد	۰/۰۰۲	ندارد	۰/۷۸۳
فضای سبز	ندارد	۰/۳۰۳	ندارد	۰/۱۵۹	ندارد	۰/۸۵۸	ندارد	۰/۱۶۳	دارد	۰/۰۰۰
نظم	دارد	۰/۱۸۶	ندارد	۰/۱۵۵	ندارد	۰/۸۶۲	ندارد	۰/۶۲۹	ندارد	۰/۹۵۴

ج ۵. رابطه بین متغیرهای فردی مستقل با عوامل شانزده گانه کیفیت محیط زندگی در روستاهای دهستان اصلاندوز.

مأخذ: آنالیزهای صورت گرفته توسط نگارندگان

متغیر X	متغیر Y	همبستگی	Sig	P-value
جنس	ندارد	۰/۸۹۴	۱/۲۲۶	
رضایت اقتصادی	دارد	۰/۰۰۱	۴/۳۳۱	
سن	ندارد	۰/۲۲۳	۱/۸۴۵	
میزان تحصیلات	دارد	۰/۰۰۱	۴/۷۰۳	
وضعیت تاهل	ندارد	۰/۲۲۴	۱/۶۴۱	

ج ۶. همبستگی بین ویژگی های فردی با رضایت از کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی.

مأخذ: آنالیزهای صورت گرفته توسط نگارندگان

همانطوری که مشاهده می‌شود، در محدوده مورد مطالعه بین دو متغیر میزان تحصیلات و رضایت اقتصادی با میزان رضایت‌مندی از کیفیت محیط زندگی رابطه معناداری وجود دارد. در ارتباط با متغیرهای مستقل دیگر مورد بحث در پژوهش حاضر در مقایسه با کیفیت محیط زندگی در روستاها (سن، جنس و وضعیت تأهل) رابطه معناداری حاصل نشده است.

نتیجه

نتایج پژوهش نشان داد که در مجموع میزان رضایت ساکنین در نواحی روستایی دهستان اصلاندوز از محیط زندگی ایجاد شده در حد مطلوبی قرار ندارد. بر اساس تقسیم‌بندی صورت گرفته از طریق تحلیل خوشه‌ای تنها سه روستا دارای رضایت قابل قبول بودند. ذکر این نکته حائز اهمیت می‌باشد که سطوح رضایت در نواحی روستایی و برتری هر یک لزوماً شرایط بهتر محیط را در روستاهای مورد نظر تداعی نمی‌کند و این برتری‌ها به‌صورت نسبی قابلیت پذیرش را دارند. بر این اساس روستاهای قره قباق، کمپ مسکونی و تربت کندی به ترتیب در بین ۳ سطح مذکور بهترین شرایط را از نظر رضایت‌مندی از کیفیت محیط زندگی دارا می‌باشند و در سطح اول قرار می‌گیرند. از دلایل عینی نتیجه به‌دست آمده می‌توان به سرانه بالای فضای سبز، نزدیکی به شهر مرکزی دهستان و دسترسی آسان به مراکز خدماتی شهری و آسفالت کشی معابر عبوری اصلی (در حد متوسط) و ساخت‌های جدید مسکن، جدول کشی برخی از معابر بر اثر احرای طرح هادی روستایی در این روستاها اشاره کرد. سطح دوم پژوهش حاضر که مربوط به سطح متوسط میزان رضایت‌مندی از کیفیت محیط ایجاد شده روستایی است شامل روستاهای ایدیر، نورمحمد،

محبوب کندی و گدایلو (به ترتیب میزان رضایت) می‌باشد. از جمله دلایل توجیهی این امر می‌توان به بزرگی روستاهای مورد نظر به لحاظ حجم جمعیتی، مرکز سطح دوم بودن در مجموع دهستان برای روستاهای اطراف این روستاها و اجرای بخشی از طرح هادی روستایی اشاره کرد. روستاهای پلنگلو و آق قباق که سطح سوم تقسیم‌بندی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند کمترین رضایت‌مندی را در بین روستاهای مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. از جمله دلایل اصلی نتیجه به‌دست آمده عدم برنامه‌ریزی، عدم وجود نظم بصری، کمبود فضای سبز و مسائلی از این قبیل را می‌توان برشمرد.

راهکارها

در ارتباط با ارتقای کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی دهستان اصلاندوز پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- اجرای طرح‌های مصوب در جهت بهبود شرایط روستاها و همگرایی آنان از جمله اجرای کامل طرح‌های هادی روستایی.
- افزایش تعامل و مشارکت مردم در مدیریت روستایی و تصمیم‌گیری‌ها و تهیه طرح‌های روستایی.
- انجام مطالعات مدون و هدفمند و کارشناسانه در جهت برنامه‌ریزی و ساماندهی محیط در جهت بهبود وضعیت سکونتگاه‌های روستایی.
- ایجاد، گسترش و پیش‌بینی امکانات تفریحی مناسب و متناسب در مراکز روستایی با حوزه عملکردی وسیع در یک افق زمانی ۱۰ ساله.
- بهبود دسترسی‌ها و وضعیت کالبدی معابر مراکز روستایی.
- ملزم کردن ساکنین روستا به رعایت اصول زیبایی بصری در ساخت واحدهای مسکونی جدید.

- شکویی، حسین. (۱۳۸۴)، فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی، چاپ دوم، انتشارات گیتاشناسی، تهران.
- لنگ، جان. (۱۳۸۳)، آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی فر، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

- مطلبی، قاسم. (۱۳۸۰)، روانشناسی محیط دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری، مجله هنرهای زیبا، شماره ۱۰، صص ۵۲-۶۷.

- معاونت برنامه ریزی- دفتر آمار و اطلاعات استان اردبیل. (۱۳۸۸)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان پارس آباد ۱۳۸۵، انتشارات استانداری اردبیل.

- مهندسین مشاور طرح و منظر (۱۳۸۸)، طرح توسعه و عمران (جامع) شهر اصلاندوز، سازمان مسکن و شهرسازی استان اردبیل.

- مولر، جان هنری و شوسلر، کارل و کاستر، هربرت (۱۳۷۸)، «استدلال‌های آماری در جامعه شناسی»، مترجم هوشنگ نایی، نشر نی، تهران

- A.L.Brown. (2003), *Increasing the utility of urban environmental quality information*, Landscape and Urban planning 65, p.p 85-93.

- Baycan levent, Tuzin and Peter Nijkamp, Quality of Urban Life. (2006), *A Taxonomic Perspective*, Journal of Studies in Regional Science, Vol 36, no 2.

- Cheng, Ching-Hsue & Lin, Yin. (2002), *Evaluating the Best Main Battle Tank Using Fuzzy Decision Theory with Linguistic Criteria Evaluation European Journal of Operational Research*, Vol.142, p.147.

- Crap, F. Zawadski, R. (1976), *Dimensions of urban environmental, quality environmental behavior*, 2(8), pp239-264.

- Crisp J, Pelletier D, Duffield C, Adams A, Nagy S. (1997), *The Delphi method?* Nurs Res Mar-Apr; 46(2): 116-8.

- Dalkey, Norman & Helmer, Olaf. (1963), *An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Experts*; Management Science, Vol.9, No.3, p. 458.

- Das, D. (2008), *Urban Quality of Life: A case study of Guwahati*, Social Incicators Research, 88.

- Kamruzzaman Majumder, Ahmad and Eftekhari Hossain, Md and Nurul Islam, Md and Iqbal Sarwar, Md. (2007), *Urban Environmental Quality Mapping: A Perception Study On Chittagong*

امید است که با تحقق پیشنهادهای مذکور گامی اساسی در جهت پیشبرد اهداف و بالا بردن سطح زندگی مردم که همانا هدف غایی همه برنامه ریزی‌ها محسوب می‌شود برداشته شود.

پی‌نوشت

۱. براساس داده‌های آماری ۱۳۹۰ بخشداری اصلاندوز.
۲. این مقدار در برخی از منابع ۰.۶۵ نیز بیان شده است اما عدد متداول آن ۰.۷ می‌باشد.

3. Top-down or Analytic
4. Bottom-up or Synthetic
5. Value Tree
6. Lansing and Marans
7. Gupta
8. Kaufman
9. One- Sample T- Test

منابع

- آلمن، آبرون. (۱۳۸۲)، محیط و رفتار اجتماعی (خلوت فضای شخصی، قلمرو و ازدحام)، ترجمه علی نمازیان، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

- چاپمن، دیوید. (۱۳۸۳)، آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان ساخت، ترجمه شهرزاد فریادی و منوچهر طیبیان، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

- حاجی نژاد، علی؛ رفیعیان، مجتبی؛ زمانی، حسین. (۱۳۸۹)، بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی (مطالعه موردی: مقایسه بافت قدیم و جدید شهر شیراز)، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷، صص ۶۳-۸۲.

- رهنمایی، محمدتقی و شاه حسینی، پروانه. (۱۳۸۳)، فرایند برنامه‌ریزی شهری ایران، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران.

- شکویی، حسین. (۱۳۸۳)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت، تهران.

Mehropolitan city, Kathmandu university journal of science, Engineering and Technology vol. I, No.IV, August.

- Marsman, G., Leidelmeijer, K. (2001), *Leefbaarheid Schipholregio: meer dan gelui alleen, RIGO i.o.v. gem.* Haarlemmermeer en provincie. Noord-Holland, Amsterdam, April 2001.

- Michael Pacione. (2003), *Urban environmental quality and human wellbeing- a social geographical perspective*, landscape and urban planning 65, p.p. 19. 30.

- Pacione, M. (1984), *Evaluating the quality of the residential environment in a high rise public housing development*. Appl. Geogr. 4 (1), 59-70.

- Pacione, M. (1990), *Urban liveability: a review*. Urban Geogr. 11 (1), 1-30.

- Van kamp, Irene et al. (2003), *Urban Environmental Quality and Human Well-being toward a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts*; Literature Study, Journal of Landscape and Urban Planning 65, 5-18.

- Van poll, Ric. (1997), *The Perceived Quality of Urban Environment: A multi-attribute evaluation*, University of Groningen.

- Veenhoven, R. (1996), *Happy Life-Expectancy—A Comprehensive Measure of Quality-of-Life in Nations*, Social Indicators Research 39. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1996, pp.1-8.

- Zeren Gulersoy, Nuran and Ozsoy Ahsen and Tezer, Azime and Genli Yigiter, reyhan and Gunay, Zeynep. (2009), *Strategic quality planning in urban environment*, ITU A|Z, VOL:6 No:1, 109-125.